

Tekmeria

Vol 11 (2012)

γεγενῆσθαι. μνησεται οὖν ἀπὸ μετοίκων τέ τινων καὶ ἀκο-
 λούθων περὶ μνησέων. Ἐκκεῖνον δὲ ἀγαλμάτων
ΤΟΜΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ
 ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ • ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
 SECTION OF GREEK AND ROMAN ANTIQUITY
 INSTITUTE OF HISTORICAL RESEARCH • NATIONAL HELLENIC RESEARCH FOUNDATION ἐν
 οἰκίαις ἐφ' ὕβρει· ὦν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπητιώοντο. καὶ
 αὐτὰ ὑπολαμβάνοντες οἱ μάλιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἀχθόμενοι
 ἐμποδῶν ὅτι σφίσι μὴ αὐτοῖς τοῦ δήμου βεβαίως προστάται,
 καὶ νομίσαντες, εἰ αὐτὸν ἐξελάσειαν, πρῶτοι ἂν εἶναι, ἐμεγά-
 λυνον καὶ ἐβόων. **Τεκμήρια** ἐπὶ δὴμον καταλύσει τὰ τε μυστικὰ καὶ
 ἢ τῶν Ἑρμῶν τριτοῦ ἐπιπέδου εἴη αὐτῶν ὅτι οὐ
 μετ' ἐκείνου ἐπράχθη, ἐπιλέγοντες τεκμήρια τὴν ἄλλην αὐτοῦ
 ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα οὐ δημοτικὴν παρανομίαν. ὁ δ' ἐν τε
 τῷ παρόντι ΣΥΜΒΟΛΑΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΟΥ
 ΚΟΣΜΟΥ • CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF THE GREEK
 AND ROMAN WORLD • CONTRIBUTION À L'HISTOIRE DU
 MONDE GREC ET ROMAIN • BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE
 DER GRIECHISCHEN UND RÖMISCHEN WELT • CONTRIBUTI
 PER LA STORIA DEL MONDO GRECO E ROMANO αὐτὸς ἦν
 πρὶν ἐκπεῖν. **11** ἀποκτείνωσι, πέμπειν αὐτὸν ἐπὶ
 τοσοῦτοφ στρατεύματι. οἱ (2012) δεδιότες τό τε στρατεύμα
 μὴ εὖνον ἔχη, ἦν ἤδη ἀγωνίζηται, ὃ τε δῆμος μὴ μαλα-
 κίζηται θεραπεύων ὅτι δι' ἐκείνον οἱ τ' Ἀργεῖοι ξυνοστράτεον
 καὶ τῶν Μαντινέων τιμές, ἀπέτρεπον καὶ ἀπέσπευδον, ἄλλους
 ῥήτορας ἐνιέντες οἱ ἔλεγον νῦν μὲν πλεῖν αὐτὸν καὶ μὴ
 κατασχεῖν τὴν ἀναγωγὴν, ἐλθόντα δὲ κρῖνεσθαι ἐν ἡμέραις
 ῥηταῖς, βουλόμενοι ἐκ μείζονος διαβολῆς, ἦν ἐμελλον ῥῆον
 αὐτοῦ ἀπόντος ποριεῖν, μετακρίνον κομισθέντα αὐτὸν ἀγω-
ATHENS 2013
 DIFFUSION DE BOCCARD - 11, RUE DE MEDICIS, 75006 PARIS
 νίσασθαι. καὶ εὖσε ἀπέειπεν τοῖς ἑκκεῖνον.

Μετὰ δὲ ταῦτα θέρουσ μεσοῦντος ἤδη ἡ ἀναγωγὴ ἐγγίγνεται

Συμβολή στην μελέτη τῆς νομισματοκοπίας τῆς Πλωτινοπόλεως: ἕνας νέος εἰκονογραφικὸς τύπος

Μαρίνα Τασακλάκη, Ματθαῖος Κουτσουμανῆς

doi: [10.12681/tekmeria.282](https://doi.org/10.12681/tekmeria.282)

To cite this article:

Τασακλάκη Μ., & Κουτσουμανῆς Μ. (2013). Συμβολή στην μελέτη τῆς νομισματοκοπίας τῆς Πλωτινοπόλεως: ἕνας νέος εἰκονογραφικὸς τύπος. *Tekmeria*, 11, 17–36. <https://doi.org/10.12681/tekmeria.282>

**Συμβολή στην μελέτη τής νομισματοκοπίας τής
Πλωτινοπόλεως:
Ένας νέος εικονογραφικός τύπος**

Ἡ παρούσα μελέτη ἔχει ὡς στόχο τὴν παρουσίαση ἑνὸς νομίσματος τῆς Πλωτινοπόλεως, ποὺ παραδόθηκε στὸ Μουσεῖο τῆς Κομοτηνῆς τὸ 2007 (εἰκ. 1.1).¹ Πρόκειται γιὰ τὸ μοναδικὸ μέχρι σήμερα γνωστὸ νόμισμα τῆς Πλωτινοπόλεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπαρχίας τῆς Θράκης γενικότερα, μὲ παράσταση ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης,² χρονολογεῖται δὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα Καρακάλλα (198-217 μ.Χ.).³

1. Τὸ νόμισμα (α/α 3975) παραδόθηκε ἀπὸ τὸν κ. Β. Κανασιόπουλο, κάτοικο Διδυμοτείχου, στὶς 24 Ἰανουαρίου τοῦ 2007. Βρέθηκε στὰ ὄρια τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς Πλωτινοπόλεως καὶ εἶναι τὸ δεύτερο μέχρι στιγμῆς καταγεγραμμένο νόμισμα τῆς Πλωτινοπόλεως στὴν νομισματικὴ συλλογὴ τοῦ Μουσείου. Εὐχαριστοῦμε τὴν κυρία Νικολίτσα Κοκκοτάκη, Ἐπίτιμο Ἐφορο Ἀρχαιοτήτων, ποὺ μᾶς ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ μελετήσουμε τὸ συγκεκριμένο νόμισμα. Θὰ θέλαμε ἐπίσης νὰ εὐχαριστήσουμε θερμὰ τὶς κυρίες Σελίγη Ψωμᾶ, Ἐπίκουρο καθηγήτρια Ἀρχαίας Ἱστορίας τοῦ Ε.Κ.Π.Α., καὶ Σοφία Κρεμύδη, ἐρευνήτρια τοῦ Ι.Ι.Ε.-Κ.Ε.Ρ.Α., ποὺ διάβασαν τὸ κείμενο καὶ συνέβαλαν μὲ τὶς παρατηρήσεις τους στὴν ὀλοκλήρωση τῆς παρούσας μελέτης.

2. Ὁ τύπος τῆς ἀρπαγῆς δὲν ἐντοπίστηκε σὲ καμιὰ ἀπὸ τὶς γνωστὲς συλλογὲς ποὺ περιλαμβάνουν νομίσματα πόλεων τῆς Θράκης τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὅπως τὰ SNG (π.χ. SNG Cop. Thrace, SNG Evelpidis, SNG Furtwängler), BMC Thrace, Lindgren coll., Moushmov coll., Varbanov coll.

3. Ἡ Πλωτινόπολις ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Τραϊανὸν στὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ. Τὸ ὄνομά της παραπέμπει στὴν Πομπηία Πλωτίνη, ἡ ὁποία ἦταν ἡ σύζυγος τοῦ Τραϊανοῦ. Σύμφωνα μὲ τὸ Δρομολόγιον τοῦ Ἀντωνίνου (322 *Plotinopolim* 24) ἡ Πλωτινόπολις βρισκόταν σὲ ἀπόσταση 22 ρωμαϊκῶν μιλίων ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη. Ἡ ἀνεύρεση, ἤδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ., ἐνεπίγραφων μνημείων στὴν περιοχὴ τοῦ Διδυμοτείχου (*IThrAeg* E459, E463, E464) καὶ ἡ συστηματικὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπὸ τὸ 1983 κ.έ. (Μ. Κουτσομανῆς, «Ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα στὴν Πλωτινόπολη Διδυμοτείχου», *ΑΕΜΘ* 15 (2001) [2003] 18-31, καὶ τοῦ ἰδίου, «Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα στὴν Πλωτινόπολη Διδυμοτείχου κατὰ τὰ ἔτη 2002 καὶ 2003», *ΑΕΜΘ* 17 (2003) [2005] 21-28) ἐπέτρεψαν τὴν χωροθέτηση τῆς Πλωτινοπόλεως στὸν λόφο τῆς Ἀγίας Πέτρας, ΝΑ τοῦ Διδυμοτείχου κοντὰ στὸν ποταμὸ Ἐρυθροπόταμο τοῦ Ν. Ἐβρου. Γιὰ τὴν Θράκη στοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, βλ. Ἄννα Ἀβραμέα, «Ἡ Θράκη κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴ Ἀρχαιότητα», *Θράκη*, ἔκδοση τῆς Γενικῆς Γραμματείας Περιφέρειας Ἀνατολικῆς Μακεδονίας Θράκης (Κομοτηνὴ 2000, ἀνατύπ. τῆς πρώτης ἔκδοσης, Κομοτηνὴ 1994) 135-149. Γιὰ τὴν Πλωτινόπολη, βλ. *RE* XXII.1 (1951) 471, λ. *Plotinopolis* (E. Oberhammer).

Είκ. 1.1. Πλωτινόπολις, ἐπὶ Καρακάλλα (διάμ. 35 χιλ., βάρ. 17.16 γρ., ἄξονας 12h)
(φωτογραφικὸ ἀρχεῖο ἸΘ' ΕΠΚΑ)

Περιγραφή

Ἐμπροσθότυπος: Προτομή τοῦ Καρακάλλα πρὸς τὰ δεξιὰ. Φέρει δάφνινο στεφάνι, τὸ ὁποῖο δένει πίσω στὸν λαιμὸ μὲ ταινία, καὶ φορᾷ θώρακα καὶ *paludamentum*. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του – ἢ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη γενειάδα, τὸ ρυτιδωμένο μέτωπο καὶ τὸ βλοσυρὸ βλέμμα – ποὺ ἀποδίδονται ἔντονα, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ κόμη του, ποὺ ἀποδίδεται μὲ βραχεῖς βοστρύχους, ἀποτελοῦν στοιχεῖα τῆς ὄριμης ἡλικίας του. Ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, κυκλωτερῶς ἢ ἐπιγραφή **ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡ [Η? C]ΕΝΗ-ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ**.

Ὁπισθότυπος: Ὁ Ἄδης καὶ ἡ Περσεφόνη πάνω σὲ τέθριππο ποὺ καλπάζει· κάτω ἀριστερὰ ὁ κάλαθος, ὁ ὁποῖος ἔπεσε ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Κόρης κατὰ τὴν ἀρπαγή.⁴ Τὸ

IThrAeg 570-576 (ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ μὲ τὴν ἀνασκαφικὴ ἔρευνα βιβλιογραφία). Βλ. ἐπίσης M.I. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Roman Empire* (Ὁξφόρδη 1926) 232-233· R. Chevallier, *Les voies romaines* (Παρίσι 1997) 147, 235-243. Ἡ νομισματοκοπία τῆς Πλωτινόπολεως καὶ τῆς Τοπέιρου καθὼς καὶ ἡ ἱστορία τῶν ἰδρύσεων τοῦ Τραϊανοῦ στὴν ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς Θράκης ἀποτελοῦν θέμα τῆς ὑπὸ ἐκπόνηση διδακτορικῆς διατριβῆς τῆς Μαρίας Τασακλάκη.

4. Ἡ ἀρπαγὴ ἔλαβε χώρα κοντὰ στὸ Νύσιον πεδῖον. Κατὰ τὸν Ὀμηρικὸ Ὕμνο στὴν Δήμητρα, τὸ λιβάδι τοποθετοῦνταν στὸ πέρασ τοῦ κόσμου κοντὰ στὸ ρεῦμα τοῦ Ὠκεανοῦ. Πολλὲς περιοχὲς ὑποστήριξαν ὅτι στὴν ἐπικράτειά τους ἔλαβε χώρα ἡ ἀπαγωγή, ὅπως ἡ Ἐλευσίνα, τὸ Ἄργος, ἡ Ἑρμιόνη, οἱ Φίλιπποι τῆς Μακεδονίας, ἡ Κύζικος τῆς Προποντίδας, τὸ Ταίναρον κ.ἄ. Γνωστὴ, ἐπίσης, ὑπήρξε καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Ἔννας στὴν ἔλλειψοειδῆ λίμνη Pergusa τῆς Σικελίας (Ὁβ. *Met.* 5.412-424, *Fast.* 4.417-545, *Κικ.* 2.4.48, *Κλαυδιανὸς* 5.4), ὅπου καὶ γινόταν μιὰ γιορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς Κόρης. Σύμφωνα μάλιστα μὲ τὸν Διόδωρο τὸν Σικελιώτη (5.2.3) ἡ Σικελία δόθηκε ἀπὸ τὸν Δία, ὡς γαμήλιο δῶρο, στὸ ζευγάρι. Τὸ σημεῖο, ἀπ' ὅπου ἐπέστρεψαν στὰ βάρη τοποθετεῖται σὲ διάφορους τόπους, ὅπως στὴν Κυανὴ Πηγὴ κοντὰ στὴς Συρακοῦσες, ἐπειδὴ ἐκεῖ μαρτυροῦνται θυσίες πνιγμοῦ (Διόδ. *Σικ.* 5.4. Βλ. ἐπίσης W. Burkert, *Αρχαία Ἑλληνικὴ Θρησκεία. Αρχαϊκὴ καὶ Κλασικὴ Εποχὴ* [μτφρ. Ν.Π. Μπεζαντᾶκος

σῶμα τῆς Κόρης κλίνει πρὸς τὰ πίσω καὶ τὴν κίνηση ἀκολουθεῖ τὸ ἔνδυμα καὶ τὰ μαλλιά της. Ὁ Ἄδης ἀπεικονίζεται μετωπικά, μὲ τὸ ἱμάτιό του νὰ ἀνεμίζει καὶ νὰ σχηματίζει ἕνα ἡμικύκλιο γύρω του, ὥστε νὰ δηλώνεται ἡ κίνηση τοῦ τεθρίππου.⁵ Τὰ ἄλογα ἀπεικονίζονται σὲ ἔντονο διασκελισμό, ἀποδίδονται ὁμοιόμορφα καὶ ἔντονα σχηματοποιημένα, χωρὶς κανένα ἀνατομικὸ χαρακτηριστικὸ. **ΠΛΩΤΕΙΝΟ-ΠΟΛΕΙΤΩΝ**, κυκλοτερῶς· τὸ σύνολο ἐντὸς στικτοῦ κύκλου.

Ἡ παράσταση τῆς ὀπίσθιας ὄψης, σὲ ἀντίθεση μὲ αὐτὴν τῆς ἐμπρόσθιας, ἀποδίδεται ἀφαιρετικὰ καὶ στυλιζαρισμένα σὲ σημεῖο πού νὰ ἀγγίζει τὴν προχειρότητα. Ὁ χαρακτήρ ἀντιγράφει μηχανικὰ καθῶς, ἐνῶ τὸ σῶμα τῆς Κόρης γέρνει πρὸς τὰ πίσω, δὲν φαίνεται νὰ τὴν κρατᾷ ἀπὸ τὴν μέση ὁ Ἄδης, ὅπως συμβαίνει συνήθως στὶς διάφορες ἀπεικονίσεις τοῦ μύθου.

Μετρολογία

Ἄν λάβουμε ὑπόψη μας τὴν μετρολογία τῶν ἐκδόσεων τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Θράκης τὴν περίοδο τῶν Σεβήρων, θεωροῦμε ὅτι τὸ χάλκινο νόμισμα τῆς Πλωτινιόπολεως εἶναι ὀκτασάριο.⁶ Πρόκειται γιὰ τὴν μεγαλύτερη ὑποδιαίρεση πού ἐξέδωσε ἡ πόλη,⁷ καὶ ἀντιστοιχεῖ στὴν πέμπτη κατηγορία (Fünfer),

καὶ Ἄ. Ἀβαγιανοῦ· Ἀθήνα 1993] 339). Στὸν Ὀρφικὸ Ὕμνο στὸν Πλούτωνα ἀναφέρεται ἡ Ἐλευσίνα (18.11-15), ἐνῶ ὁ Παυσανίας ἀναφέρει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἐλευσίνα (1.38.5), καὶ τὴν Λέρνα (2.25.7) καὶ τὴν Ἥλιδα (6.21.1).

5. Τὸ ἱμάτιο πού σχηματίζει ἡμικύκλιο δὲν ἀποδίδεται σὲ ὅλες τὶς νομισματικὲς ἐκδόσεις μὲ θέμα τὴν ἀρπαγή, ὅπως γιὰ παράδειγμα στοὺς Στόβους τῆς Μακεδονίας. Ἀπαντᾷ ὁμοίως τὴν ἐποχὴ αὐτὴ σὲ ἔργα πλαστικῆς καὶ ψηφιδωτᾷ μὲ ἀντίστοιχες παραστάσεις: LIMC IV.1 (1988) λ. *Hades* (R. Lindner). Βλ. ἐπίσης R. Lindner, *Der Raub der Persephone in der antiken Kunst* (Beiträge zur Archäologie 16, Βίρτσμπουργκ 1984) 59 κ.έ.

6. Ἄν καὶ οἱ χάλκινες ἐκδόσεις τῶν ἐπαρχιῶν προορίζονταν γιὰ τὴν κάλυψη τῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν στὴν περιορισμένη περιοχή πού κυκλοφοροῦσαν, διατηροῦσαν ὡστόσο ἀνταλλακτικὴ σχέση μὲ τὶς αὐτοκρατορικὲς κοπές. Γιὰ τὴν ἀντιστοιχία τοῦ ἄσσαριου μὲ τὸ δηνάριο, βλ. T.B. Jones, «A Numismatic Riddle: The So-called Greek Imperials», *PAPS* 107.4 (1963) 308-347· J.-P. Callu, *La politique monétaire des empereurs romains, de 238 à 311* (BEFAR 214, Παρίσι 1969) 589· J.R. Melville Jones, «Denarii, Asses and Assaria in the Early Roman Empire», *BICS* 18 (1971) 99-105· D.O.A. Klose, «As und Assarion», *JNG* 36 (1986) 101-105· D. MacDonald, «The Worth of Assarion», *Historia* 38 (1989) 120-123.

7. Ἡ σταδιακὴ μείωση τοῦ βάρους τοῦ ἄσσαριου πού ξεκίνησε τὴν περίοδο τῆς Ἰουλιοκλαυδιανῆς δυναστείας κορυφώθηκε ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου μὲ τὴν παράλληλη ἔκδοση μεγαλύτερων ὑποδιαίρεσεων. Γιὰ τὸν πληθωρισμὸ ὡς οἰκονομικὸ φαινόμενο καὶ τὴν αὔξηση τῆς νομισματικῆς παραγωγῆς κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ., βλ. S. Bolin, *State and Currency in the Roman Empire to 300 A.D.* (Στοκχόλμη 1958) 248-290· A.H.M. Jones,

κατά την Edith Schönert-Geiss,⁸ τῶν ἐκδόσεων τῆς Αὐγούστας Τραϊανῆς, τῆς Τραϊανουπόλεως καὶ τῶν ὑπολοίπων πόλεων τῆς ἐπαρχίας, ἐπιβεβαιώνοντας γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τὶς σχέσεις καὶ τὶς ἀμφίδρομες ἐπιδράσεις τῶν πόλεων ποὺ βρίσκονταν κατὰ μῆκος τῶν ὁδικῶν καὶ παραποτάμιων ἀξόνων της.⁹ Τὴν ἴδια ἐποχὴ νομίσματα αὐτῆς τῆς ὑποδιαίρεσης ἐξέδιδαν τόσο οἱ πόλεις τῆς Θράκης (Αὐγούστα Τραϊανή, Τραϊανούπολη, Πέρινθος, Φιλιππούπολη, Σερδική), ὅσο καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.¹⁰ Στὴν Μακεδονία, τὴν ἐποχὴ τῶν Σεβήρων, ἡ μεγαλύτερη ὑποδιαίρεση ποὺ ἔθεσαν οἱ πόλεις σὲ κυκλοφορία ἦταν τὰ τετρασάρια.¹¹

Χρονολόγηση

Τὸ προχωρημένο τῆς ἡλικίας τοῦ γενειοφόρου πλέον αὐτοκράτορα Καρακάλλα, καὶ κυρίως ἡ ἐπιγραφή ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡ [Η? C]ΕΝΗ-ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC τῆς ἐμπρόσθιας

The Roman Economy. Studies in Ancient Economic and Administrative History (Ὁξφόρδη 1974) 187 κ.έ.· M.H. Crawford, «Finance, Coinage and Money from the Severans to Constantine», *ANRW II.2* (1975) 572-575.

8. Edith Schönert-Geiss, *Griechisches Münzwerk: Die Münzprägung Augusta Traiana und Traianopolis* (Schiften zur Geschichte und Kultur der Antike 31, Βερολίνο 1991) 21 καὶ 149· H. Komnick, *Griechisches Münzwerk: Die Münzprägung von Nicopolis ad Mestum* (Βερολίνο 2003) 20· Callu, *Politique monétaire* (βλ. σημ. 6) 62-64.

9. Σύμφωνα μὲ τὸς συγγραφεῖς τοῦ RPC I τὸ μετρολογικὸ σύστημα ποὺ χρησιμοποιοῦσε μιὰ πόλη δὲν διέφερε ἀπὸ αὐτὸ τῶν γειτονικῶν τῆς πόλεων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργεῖται μιὰ εὐρύτερη γεωγραφικὴ ἐνότητα στὴν ὁποία ἀναγνωρίζονταν ἡ ἀξία τῶν νομισμάτων. Εἶναι ἐπίσης γενικευμένο, ἀνάμεσα σὲ γειτονικὲς πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τὸ φαινόμενο τῆς σύνδεσης μητρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰκονογραφικῶν ὁμοιοτήτων: βλ. RPC I 34-35· V. Heuchert, «The Chronological Development of Roman Provincial Coin Iconography», στὸ Chr. Howgego, V. Heuchert καὶ A. Burnett (ἐπιμ.), *Coinage and Identity in the Roman Provinces (based on papers given at the 17th Oxford symposium on coinage and monetary history held on 19-22 September 2002 in Worcester College)* (Ὁξφόρδη 2005) 29-56. Στὴν περίπτωση τῆς Θράκης πέρα ἀπὸ τὴν μετρολογικὴ ὁμοιογένεια, ἔχει ἤδη καταγραφεῖ χρῆση κοινῶν μητρῶν ἀνάμεσα σὲ νομίσματα τῆς Πλωτινιόπολεως καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου, στὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, τῆς Φαυστίνας Β': βλ. H.-D. Schultz, «'Die-Sharing' in Thrakien», *Annotazioni Numismatiche* 36 (1999) 829-833.

10. RPC I 35· W. Leschhorn, «Le monnayage impérial d'Asie Mineure et la statistique», στὸ Charlotte Carcassonne, T. Hackens (ἐπιμ.), *Statistique et numismatique* (PACT 5, Στρασβούργο 1981) 255, πίν. 5.

11. Σοφία Κρεμύδη-Σισιλιάνου, *Η νομισματοκοπία τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας τοῦ Δίου* (Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλληνικῆς Νομισματικῆς Ἑταιρείας 4, Ἀθήνα 1996) 113-123, καὶ τῆς ἰδίας, «Οἱ κοπές τῶν πόλεων στους αὐτοκρατορικοὺς χρόνους: τὸ παράδειγμα τῆς Μακεδονίας», στὸ *Η Ἱστορικὴ Διαδρομὴ τῆς Νομισματικῆς Μονάδας στὴν Ελλάδα* (Ἀθήνα 2002) 47-62.

ὄψης ὀδηγοῦν στήν χρονολόγηση τοῦ νομίσματος μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα του, Σεπτίμιου Σεβήρου, στὶς 4 Φεβρουαρίου τοῦ 211 μ.Χ.¹² Ἡ πλειονότητα μάλιστα τῶν κοπῶν τῶν πόλεων τῆς Θράκης, ποὺ φέρουν τὸν τίτλο αὐτό, τοποθετοῦνται καὶ μετὰ τὴν δολοφονία τοῦ ἀδελφοῦ του Γέτα (Φεβρουάριος τοῦ 212 μ.Χ.).¹³ Ἐπιπλέον, ἡ διαφοροποίηση στὴν ἀπόδοση τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου, ποὺ παρατηρεῖται στὶς αὐτοκρατορικὲς κοπὲς τοῦ νομισματοκοπέου τῆς Ρώμης τῶν ἐτῶν 210-211 μ.Χ. καὶ σὲ αὐτὲς μετὰ τὸ 212 μ.Χ., μᾶς ἐπιτρέπει νὰ χρονολογήσουμε τὸ συγκεκριμένο νόμισμα μὲ ἀσφάλεια μεταξὺ τοῦ 212 καὶ τοῦ 215 μ.Χ.¹⁴

Εἰκονογραφία: Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης

Ἡ παράσταση τοῦ ὀπισθοτύπου εἶναι ἐκείνη ποὺ παρουσιάζει τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον: ἡ στιγμή τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ἀπὸ τὸν Ἄδη.¹⁵ Ὁ ἐν λόγω εἰκονογραφικὸς τύπος, μολονότι ἀπαντᾷ, ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει, γιὰ πρώτη

12. Ἡ Aline A. Boyce («Caracalla as Severus», *ANSMN* 8 [1958] 83, 85, 87) περιλαμβάνει τὴν Πλωτινόπολη στὸν κατάλογο τῶν πόλεων τῆς Θράκης ποὺ κόβουν νομίσματα μὲ τὸν τίτλο αὐτό καὶ θεωρεῖ *terminus post quem* γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ τίτλου στὰ νομίσματα τὸ ἔτος θανάτου τοῦ πατέρα του. Γιὰ τὴν ἐπιγραφή καὶ τὸν τίτλο, βλ. ἐπίσης D. Kienast, *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie* (Ντάρμστατ 1990) 162 (211 μ.Χ.): A. Johnston, «Caracalla's Path: The Numismatic Evidence», *Historia* 32 (1983) 59 (212 μ.Χ.).

13. Boyce, «Caracalla» (βλ. σημ. 12) 96· Johnston, «Caracalla's Path» (βλ. σημ. 12) 59.

14. Ἀπὸ τὸ 198 ἕως τὸ 209 μ.Χ., ὁ αὐτοκράτορας ἀπεικονίζεται πάντα ἀγένειος μὲ χαρακτηριστικὰ προσώπου ποὺ παραπέμπουν σὲ νεαρὴ ἡλικία: *RIC IV* 1 ἀρ. 30, 87, 348, 100· P. Bastien, *Le buste monétaire des empereurs romains I-II* (Numismatique romaine 19, Βέττερεν 1992) 52, 67. Ἀπὸ τὸ 210 καὶ ἐξῆς στοὺς *aurei* καὶ στὰ *denarii* –*RIC IV* 1, ἀρ. 227, 258, 283– παριστάνεται γενειοφόρος καὶ μὲ χαρακτηριστικὰ ὄριμου ἄνδρα: βλ. ἐπίσης Drora Baharal, *Victory of Propaganda. The Dynastic Aspect of the Imperial Propaganda of the Severi: The Literary and Archaeological Evidence, A.D. 193-235* (BAR International Series 657, Ὁξφόρδη 1996) 32· Bastien, *Buste* (βλ. ὄ.π.) 27-28. Γιὰ τὴν διαφοροποίηση τῶν χαρακτηριστικῶν κατὰ τὰ ἔτη 210 καὶ 212 μ.Χ., βλ. P.V. Hill, *The Coinage of Septimius Severus and his Family of the Mint of Rome, A.D. 193-217* (Λονδίνο 1964) 8 (L: 212 μ.Χ.).

15. Ὁ μῦθος τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ἀπὸ τὸν Ἄδη, ποὺ ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορά, περιληπτικά, στὸν Ἡσίοδο (Θεογ. 913 κ.έ.), παγιώνεται γύρω στὰ 600 π.Χ. μὲ τὸν Ὅμηρικὸ Ὕμνο στὴν Δήμητρα (στ. 41 κ.έ.: βλ. ἐπίσης Ὀρφικὸ Ὕμνο στὸν Πλούτωνα 18· Εὐρ. Ἐλ. 1301 κ.έ.: Διόδ. Σικ. 5.2.3-5.5.1 καὶ 5.68.1-2· Ἀπολλόδ. 1.5.1-29-30· Ὁβ. *Met.* 5.385-408 καὶ *Fast.* 4.417-454· Ἀπουλ. *Met.* 6.2, *Κικ. Nat. D.* 2.26, Πανσ. 2.35.7, 8.42.2, 9.23.2). Γενικά γιὰ τὸν μῦθο, βλ. *LIMC IV.1* (1988) 390, λ. *Hades* (R. Lindner)· *LSJ*³ 1142-1143, λ. *Persephone*· Ἰ.Θ. Κακριδῆς, *Ελληνική Μυθολογία 2. Οἱ Θεοί* (Ἀθήνα 1986) 133-139.

φορά στην εικονογραφία της Πλωτινοπόλεως αλλά και της Θράκης γενικότερα,¹⁶ διαθέτει πλείστα παράλληλα. Κατά την αρχαιότητα έξ' άλλου οι άρπαγές νυμφών, θεαινών ή και θνητών γυναικῶν ἀπὸ θεοῦς ἀποτελοῦσαν πάντα πηγή ἔμπνευσης γιὰ τοὺς καλλιτέχνες. Στὴν παρουσίαση, μάλιστα, ἐπέλεγαν τὴν πλέον δραματικὴ στιγμὴ, πιθανὸν γιὰτὶ ἡ ἀπόδοση τῆς ἔντονης δράσης ἀποτελοῦσε πρόκληση γι' αὐτούς. Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης ἀπὸ τὸν Ἄδη ἀπεικονίστηκε στὴν τέχνη ἀρκετὲς φορές.¹⁷ Γνωστότερη ἴσως ἀπεικόνιση εἶναι ἡ τοιχογραφία ἀπὸ τὸν ὁμώνυμο τάφο τῆς Βεργίνας.¹⁸ Στὰ ρωμαϊκὰ χρόνια, κυρίως κατὰ τὸν 1ο καὶ 2ο μ.Χ. αἰ., ὑπάρχουν ἀρκετὰ ψηφιδωτὰ καὶ τοιχογραφίες σὲ ταφικὰ μνημεῖα στὴν Ρώμη ἀλλὰ καὶ στὶς ἐπαρχίες,¹⁹ ἐνῶ τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐμφανίζονται καὶ οἱ πρῶτες ἀπεικονίσεις σὲ νομίσματα.²⁰ Λόγω, βέβαια, τοῦ περιορισμένου χώρου δράσης τοῦ καλλιτέχνη ἀπεικονίζονται μόνο ἡ Περσεφόνη καὶ ὁ Ἄδης πάνω σὲ τέθριππο²¹ καὶ κάποτε ἐμφανίζεται ὁ Ἔρωτας ἢ ὁ Ἑρμῆς ὡς ὁδηγός.²² Στὸ νόμισμα τῆς Πλωτινοπόλεως ἀπαντοῦν οἱ βασικοὶ πρωταγωνιστὲς τοῦ μύθου.

Ἡ πρωϊμότερη ἔκδοση μὲ τὸ θέμα αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν πόλη Ἐννα τῆς Σικελίας, ὅπου ἀπεικονίζεται ἡ Proserpina,²³ ἡ ἀντίστοιχη Κόρη τῆς ρωμαϊκῆς μυθολογίας· χρονολογεῖται τὸ 44-36 π.Χ. (εἰκ. 1.2).²⁴ Οἱ περισσότερες ὁμοίως πόλεις

16. Σὲ ἐκδόσεις τῆς Περίνθου ἀπαντᾶ ἓνα ζευγάρι πάνω σὲ ἄρμα· κατὰ τὴν Edith Schönert-Geiss, (*Griechisches Münzwerk: Die Münzprägung von Perinthos* [Schiffen zur Geschichte und Kultur der Antike 45, Βερολίνο 1965] ἀρ. 398, 568-569, 802-805) πρόκειται γιὰ Διόνυσο μὲ Μαινάδα.

17. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Πραξιτέλης πρῶτος φιλοτέχνησε ἓνα χάλκινο σύμπλεγμα (HN 34.69)· LIMC VIII.1 suppl. (1997) 966, λ. *Persephone* ἀρ. 177 (G. Güntner). Γενικὰ γιὰ τὴν ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης στὴν τέχνη, βλ. ὅ.π. 956 κ.έ. καὶ Lindner, Raub (βλ. σημ. 5).

18. LIMC VIII.1 suppl. (1997) 969, λ. *Persephone* ἀρ. 213 (G. Güntner)· Μ. Ἀνδρόνικος, Βεργίνα II. *Ὁ «τάφος τῆς Περσεφόνης»* (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 138, Ἀθήνα 1994) πίν. IV-IX.

19. Lindner, Raub (βλ. σημ. 5) 55-60, 105-107.

20. Βλ. Ἐννα Σικελίας, Ὁρθωσία Λυδίας κ.ά.

21. Μὲ ἐξáίρεση ἓνα χάλκινο νόμισμα ἀπὸ τὴν Ἱεράπολη τῆς Φρυγίας τῆς ἐποχῆς τοῦ Νέρωνα, ὅπου ἀπεικονίζεται συνωρίς (RPC I 486, ἀρ. 2982).

22. Ἐφεσος: SNG Hunterian I 1663F. Ὑρκανίς: BMC Lydia 18· SNG Hunterian II 1140.

23. Τὸν ὕστερο 4ο μ.Χ. αἰ., ὁ ποιητὴς Κλαυδιανὸς δίνει μιὰ νέα παραλλαγὴ τοῦ μύθου, στὴν ὁποία τὸ ὄνομα τῆς Κόρης εἶναι Proserpina, ὥστε νὰ προσεγγίσει τὸ λατινικὸ κοινὸ του (*De raptu Proserpinae* 5.4). Καὶ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν πρόκειται γιὰ ἓναν ἀγροτικὸ μῦθον ποὺ ἐξηγεῖ τὶς ἀλλαγὲς τῆς φύσης, τὴν γέννησιν, τὴν καρποφορίαν καὶ τὸν θάνατον τῶν φυτῶν.

24. Γιὰ τὸ νόμισμα βλ. SNG Hunterian I ἀρ. 203, εἰκ. XVI· RPC I σελ. 177, ἀρ. 661 (L. Munatius-L. Cestius Piviri).

που έκοψαν νομίσματα κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους με αυτό το θέμα έντοπιζονται κυρίως στην Μικρά Άσία (πίν. 1).

Στις κοπές της Ίεράπολης της Φρυγίας, από την εποχή του Νέρωνα και κατά τους επόμενους τρεις αιώνες, ο τύπος αυτός άπαντá πολú συχνά με προτομή του αυτοκράτορα στην εμπρόσθια όψη, χωρίς να λείπουν και οί ψευδοαυτόνομες κοπές με κεφαλή Διονύσου (είκ. 1.3).²⁵ Στην Ίεράπολη ύπηρχε, μάλιστα, ναός του Πλουτωνά, *Πλουτώνιον*, ιδιαίτερα γνωστό κατά την αρχαιότητα, ενώ ή λατρεία της κατεξοχίην θεότητας της πόλης, της Κυβέλης, ήταν συνδεδεμένη με την θεά Δήμητρα.²⁶

Στην έπαρχία της Άσίας δύο άκόμη ομάδες πόλεων διακρίνονται: αυτή της Έλαίας (είκ. 1.4),²⁷ της Μουστίνης,²⁸ των Σάρδεων,²⁹ της Μαιονίας,³⁰ της Σιλάνδεως,³¹ της Ίουλίας Γόρδου,³² της Τομάρεως,³³ των Θυατείρων,³⁴ της Έρμουκαπηλείας³⁵ και της Ύγκανίδος,³⁶ και αυτή της Έφέσου (Κοινόν Ίώνων),³⁷ της Μαγνησίας,³⁸ της

25. *SNG Cop.* Phrygia, Hierapolis, 428 (ψευδοαυτόνομη κοπή), 461 (Νέρωνας). *BMC Phrygia* 38 (87), Καρακάλλας. *SNG v.* Aulock, 3633, 8383.

26. Ο Στράβων (5.4.5 και 14.1.44), άναφέρει, μάλιστα, την ύπαρξη δηλητηριωδών άερίων. Η έμβέλεια του ιερού κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους άντανακλάται έπίσης, κατά τον L.J. Kreitzer («The Plutonium of Hierapolis and the Descent of Christ into the 'Lowermost Parts of the Earth' [Ephesians 4.9]», *Biblica* 79 [1998] 381-393), στην προσπάθεια των χριστιανών της περιοχής να καθιερώσουν την χριστιανική λατρεία. Βλ. έπίσης S. Price, «Local Mythologies in the Greek East» στο Chr. Howgego, V. Heuchert και A. Burnett (έπιμ.), *Coinage and Identity in the Roman Provinces (based on papers given at the 17th Oxford symposium on coinage and monetary history held on 19-22 September 2002 in Worcester College)* (Όξφόρδη 2005) 119-120.

27. *BMC Troas, Aiolis, Lesbos* 129 (Μάρκος Αύρήλιος, Κόμμοδος).

28. *RPC IV* άρ. 7790 (Φαυστίνα Β').

29. *BMC Lydia*, 89, 131. *SNG v.* Aulock, 3158. *SNG München, Lydia* 514. *SNG Cop.* 525.

30. *SNG v.* Aulock, 3010, 3018 (Μάρκος Αύρήλιος).

31. *SNG v.* Aulock, 8266 (Σεπτίμιος Σεβήρος).

32. *RPC II* 210, άρ. 1384· *BMC Lydia* 93 (23), 94 (28), 98 (45), Boston 1972.12 (Μάρκος Αύρήλιος, Λεύκιος Ούήρος, Φίλιππος, Σεπτίμιος Σεβήρος, Καρακάλλας, Ούαλεριανός).

33. *BMC Lydia*, Tomaris, 325 (3) (Κόμμοδος).

34. *SNG Cop.*, Lydia, Thyateira, 600 (Κόμμοδος, Έλαγάβαλος).

35. *BMC Lydia*, 101 (19, Τριβωνιανός Γάλλος), Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung, Auction 184, Άδριανός (18.12.2009).

36. *BMC Lydia* 17-18· *SNG Schweiz II*, Hycranis, 1036· *SNG Hunterian II*, 1440 (όπου άπεικονίζεται και ή Άθηνά με τον Έρωτα).

37. *SNG Hunterian I*, 1663F. *SNG v.* Aulock, Ionien, 7812 (Άντωνίνος Εύσεβής, Μάρκος Αύρήλιος).

38. Sabine Schultz, *Die Münzprägung von Magnesia am Mäander in der römischen Kaiserzeit* (Χιλντεσχάιμ, Νέα Ύόρκη 1975) 102, 508.

Πριήνης,³⁹ τῶν Τράλλεων,⁴⁰ τῆς Νύσας (εἰκ. 1.5)⁴¹ καὶ τῆς Ὀρθωσίας.⁴² Στὶς Σάρδεις ἡ προστάτιδα τῆς πόλης Κόρη⁴³ ταυτιζόταν μὲ τὴν Περσεφόνη καὶ συνδεόταν μὲ τὴν λατρεία τῆς Κυβέλης. Ἡ ἔκδοση νομισμάτων ἀπὸ τὶς πόλεις τῆς δεύτερης ομάδας συνδέεται μὲ τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς ἀκόμη Πλουτωνίου πού βρισκόταν μεταξὺ τῶν πόλεων Τράλλεις καὶ Νύσα, κοντὰ στὴν πόλη Ἀχάρακα.⁴⁴ Μιὰ τρίτη ομάδα δημιουργεῖται στὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας τῆς Παμφυλίας καὶ τῆς Κιλικίας καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς πόλεις: Ἐτέννα,⁴⁵ Πανεμότειχος,⁴⁶ Κάσαι (εἰκ. 1.6),⁴⁷ Κολύβρασος (εἰκ. 1.7)⁴⁸ καὶ Σύεδρα.⁴⁹ Πέρα ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τῶν Πλουτωνίων ἢ τὴν λατρεῖα τῆς Περσεφόνης, ὅλες οἱ παραπάνω πόλεις βρίσκονται ἐκατέρωθεν τῆς πορείας τοῦ κύριου ὁδικοῦ δικτύου τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, τὸ ὁποῖο, κατὰ μεγάλο μέρος, ἀκολουθοῦσε τὸ παλαιότερο Ἀχαιμενιδικό.⁵⁰ Ἐπιπλέον, τὰ ἐπιμέρους ὁδικά δίκτυα ἐνώνουν τὶς πόλεις καὶ βοηθοῦν στὴν ἐξάπλωση τῆς φήμης τῶν ἱερῶν αὐτῶν (χάρτης 1). Στὸ ἴδιο

39. K. Regling, *Die Münzen von Priene* (Priene 3, Βερολίνο 1927) 109 κ.έ.

40. *BMC Lydia*, Tralleis, 355, 169 (Γορδιανὸς Εὐσεβής).

41. *SNG Corp. Lydia*, Nysa, 306 (ψευδοαυτόνομη κοπή), 309 (Εἰρήνη, ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς), 315 (Δομιτιανός), 317 (Μάρκος Αὐρήλιος), 318-319 (Φαυστίνα Β'), 320 (Γέτας). Γιὰ τὸ ὄνομα τῆς πόλης καὶ τὴν σχέση μὲ τὸν μῦθο, βλ. Price, «Local Mythologies» (βλ. σημ. 26) 119, ὁ ὁποῖος συνδέει τὸ ὄνομά της μὲ τὸν τόπο πού ἔλαβε χώρα ἡ ἀρπαγή: Νύσα-Νύσιον πεδίον.

42. *SNG Corp. Karia*, 459. *SNG v. Aulock*, 2646. Lindner, *Raub* (βλ. σημ. 5) 95 (ἀρ. 141, Αὐγουστος, Βεσπασιανός, Ἀδριανός).

43. Barbara Burrell, *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors* (Cincinnati Classical Studies, N.S. 9, Λέυδεν 2004) 109-110· R.J. Penella, «An Unpublished Letter of Apollonius of Tyana to the Sardians», *HSCP* 79 (1975) 310-311.

44. Γιὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ Πλουτωνίου πού βρισκόταν κοντὰ στὴν πόλη Ἀχάρακα, βλ. Στράβ. 14.1.44.

45. *SNG Finland, The Erkki Keckman coll. Part II*, Etenna, 723 (Φίλιππος Α', ἡ παράσταση ἔχει φορὰ πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ μπροστὰ εἰκονίζεται ὁ Ἑρμῆς μὲ κηρύκειο). J. Nollé, «Zur Geschichte der Stadt Etenna in Pisidien», στὸ E. Schwertheim (ἐπιμ.), *Forschungen in Pisidien* (Asia Minor Studien 6, Βόννη 1992) 78-97.

46. *SNG v. Aulock, Pisidia*, 5130 (Καρακάλλας).

47. *SNG Schweiz I, Levante – Cilicia, Kasai*, 306. *SNG v. Aulock, Kilikien*, 5612 (Φίλιππος Β').

48. *SNG Schweiz I, Levante – Cilicia, Kolybrassos*, 49 (Φίλιππος Α'), 346. *SNG v. Aulock, Kilikien*, 5663 (Οὐαλεριανός ΙΙ).

49. *SNG Schweiz II, Syedra* 1646. *SNG Schweiz I, Levante – Cilicia, Syedra*, 429 (Τριβωνιανὸς Γάλλος).

50. P. Debord, *Aspects sociaux et économiques de la vie religieuse dans l'Anatolie gréco-romaine* (EPRO 88, Λέυδεν 1982) 10-11.

δίκτυο τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ἀνήκει καὶ ἡ Κύζικος τῆς Μυσίας (εἰκ. 1.8), ὅπου ἡ λατρεία τῆς Κόρης-Περσεφόνης ἦταν διαδεδομένη ἤδη ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἐποχὴ.⁵¹

Σὲ διαφορετικὲς γεωγραφικὲς ἐνότητες ἀνήκουν ἡ Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου,⁵² ἡ Σεβαστὴ τῆς Σαμάρειας⁵³ καὶ οἱ Στόβοι⁵⁴ τῆς Μακεδονίας (εἰκ. 1.9-11). Στὴν Ἀλεξάνδρεια ἡ παράσταση ἐμφανίζεται σὲ ἐκδόσεις τοῦ Τραϊανοῦ, τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, ἐνῶ εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Διόνυσος μὲ τὴν χθονία ιδιότητά του λατρευόταν καὶ ὡς Πλούτωνα, ἀλλὰ καὶ ὁ Σέραπις ἀφομοίωσε στοιχεῖα τοῦ ἴδιου θεοῦ.⁵⁵ Στὴν Σεβαστὴ τῆς Σαμάρειας τὸ θέμα τῆς ἀρπαγῆς ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορὰ ἐπὶ Κομμόδου καὶ στὴν συνέχεια, μὲ μεγαλύτερη συνέπεια στὴν ἀπεικόνιση τοῦ τύπου, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου μέχρι καὶ τοῦ Ἐλαγάβαλου. Στὴν Σεβαστὴ ὑπῆρχε ναὸς τῆς Κόρης ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου.⁵⁶ Στοὺς Στόβους τῆς Μακεδονίας ἀνάλογες κοπὲς ἔχουμε ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου, Ἰουλίας Δόμνας καὶ Καρακάλλα. Ἡ χρονολόγησις τῶν κοπῶν ἀποκλειστικὰ κατὰ τὴν περίοδο τῶν Σεβήρων μπορεῖ ἀφ' ἑνὸς νὰ συσχετιστεῖ μὲ τὴν τοπικὴ λατρεία, ἀφ' ἑτέρου νὰ συνδεθεῖ μὲ συγκεκριμένους πολιτικὲς καὶ αὐτοκρατορικὲς ἐπιλογές.⁵⁷

51. Πaus. 8.31.1. Οἱ γιορτὲς ποὺ γίνονταν πρὸς τιμὴν τῆς Περσεφόνης καλοῦνταν Κόρεα ἢ Σωτήρεια. Γιὰ τὶς κοπὲς τῆς πόλης, βλ. H. von Fritze, «Die autonome Kupferprägung von Kyzikos», *Nomisma* 10 (1917) 1-32· Burrell, *Neokoroi* (βλ. σημ. 43) 86 κ.έ.

52. *BMC Alexandria* 407 (Τραϊανός), 906 (Ἀδριανός)· Ursula Kampmann, T. Ganschow, *Die Münzen der römischen Münzstätte Alexandria* (Regenstauf 2008), ἀρ. 35.158 (Ἀντωνίνος Εὐσεβής).

53. *SNG ANS* 1084· *SNG Hunterian* I, 3569· *BMC Palestine*, 13, 16 (Σεπτίμιος Σεβήρος, Ἰουλία Δόμνα, Ἰουλία Σοεμία, Ἰουλία Μαῖσα, Καρακάλλας).

54. *Moushmon coll.* 6542 (Σεπτίμιος Σεβήρος), 6559 (Καρακάλλας), *AMNG III*, 12.

55. Ἡ λατρεία τοῦ Σέραπι εἰσήχθη στὴν Αἴγυπτο ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖο Α΄ στὴν προσπάθειά του νὰ ἐνοποιήσει σ' ἓνα κοινὸ θρησκευτικὸ ἔδαφος τὶς ἐτερόκλητες ἐθνικὲς ομάδες τῆς περιοχῆς. Γιὰ τὸν συγκριτισμὸ Ἄδη / Πλούτωνα / Σέραπι, βλ. *RE* 2A (1920) 2394-2496, λ. *Sarapis* (G. Roeder) καὶ Y. Bonnefoy, Wendy Doniger, *Greek and Egyptian Mythologies* (Σικάγο 1992) 247 κ.έ. Γιὰ τὸν συγκριτισμὸ Διονύσου / Ἄδη, βλ. L.R. Farnell, *The Cults of the Greek States* 3 (Ὁξφόρδη 1907) 282.

56. Ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου ἡ πόλις τιμήθηκε μὲ τὸ καθεστῶς τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας καὶ μὲ ἓνα νέο οἰκοδομικὸ πρόγραμμα, στὸ πλαίσιο τοῦ ὁποῦ οὗ ναὸς τῆς Κόρης ἀνακατασκευάστηκε: βλ. Jodi Magness, «The Cults of Isis and Kore at Samaria-Sebaste in the Hellenistic and Roman Periods», *HTR* 94.2 (2001) 159-179· D.R. Edwards, *Religion and Society in Roman Palestine: Old Questions, New Approaches* (Νέα Ἰόρκη 2004) 59, 66· Burrell, *Neokoroi* (βλ. σημ. 43) 260-261, 287.

57. Ἡ Σοφία Κρεμύδη στὴν περίπτωση τῶν Στόβων ἐρμηνεύει τὴν παράσταση τῆς ἀρπαγῆς ὡς ἀναβίωση τοπικῆς λατρείας. Ὡστόσο, συνδέει ὀρισμένους κοπὲς τῆς δυναστείας

Σχεδόν σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις οι εκδόσεις με παράσταση της άρπαγής της Περσεφόνης από τον Άδη έντοπίζονται κυρίως σε πόλεις της Λυδίας, της Ίωνίας και της Φρυγίας της Μικράς Ασίας, οι οποίες κατά την ρωμαϊκή περίοδο είτε διέθεταν φημισμένα ιερά του Πλούτωνα⁵⁸ (Ιεράπολη Φρυγίας, Νύσα Λυδίας) ή βρισκόνταν στον άξονα μεγάλων εμπορικών οδών που τις συνέδεαν με αυτά. Οι πρώτες κοπές εμφανίζονται επί Αυγούστου (Όρθωσία Λυδίας), ενώ η πλειονότητά τους καταγράφεται την περίοδο των Σεβήρων. Οι τελευταίες κοπές τοποθετούνται στα μέσα του 3ου αι. Στις πόλεις Σεβαστή της Σαμάρειας, Ίουλία Γόρδου, Σάρδεις και Νύσα της Λυδίας παρατηρείται κάποια συνέπεια ως προς την εμφάνιση του τύπου (βλ. πίν. 1). Οι παραπάνω εκδόσεις ανήκουν στις μεγαλύτερες υποδιαίρεσεις που έκοψαν οι πόλεις και η διάμετρος των περισσότερων υπερβαίνει τα 35 χιλ.

Επιστρέφοντας στην Πλωτινόπολη της έπαρχίας της Θράκης και στην έπιλογή του τύπου της άρπαγής της Περσεφόνης, θεωρούμε ότι αυτή δέν πρέπει να όφείλεται σε μικρασιατική έπιρροή. Η πόλη τοποθετείται μακριά από τους κύριους οδικούς

των Σεβήρων στο Δίον και την Έδεσσα με συγκεκριμένες αυτοκρατορικές έπιλογές: Σοφία Κρεμύδη-Σισιλιάνου, «Belonging to Rome, Remaining Greek: Coinage and Identity in Roman Macedonia», στο Chr. Howgego, V. Heuchert και A. Burnett (έπιμ.), *Coinage and Identity in the Roman Provinces (based on papers given at the 17th Oxford symposium on coinage and monetary history held on 19-22 September 2002 in Worcester College)* (Όξφόρδη 2005) 105-106. Για την έπιτροφή του Σεπτιμίου Σεβήρου από την Συρία μέσω της Έγνατίας όδοϋ, βλ. Fanoula Parazoglou, «Septimia Aurelia Herakleia», *BCH* 85 (1961) 162-175.

58. Τα ιερά του Άδη, κατά την κλασική περίοδο, ήταν λίγα και όχι ιδιαίτερος γνωστά. Ός θεός του Κάτω Κόσμου, λατρευόταν, άλλοτε μόνος, και άλλοτε ως σύνναος με την Δήμητρα και την Κόρη, όπως στην Έλευσίνα (E. Lippolis, *Mysteria: archeologia e culto del santuario di Demetra a Eleusi* [Μιλάνο 2006] όπου και ή σχετική βιβλιογραφία), και στην Λάρισα (Α.Σ. Άρβανιτόπουλλος, «Θεσσαλικά έπιγραφαί», *ΑΈριγρ* [1910] 377-378, άρ. 24). Την ρωμαϊκή έποχή πολλά Πλουτώνια, ύποκαθιστώντας, κατά κάποιον τρόπο, τα Άσκληπιεία, είχαν μεταβληθεί σε ιατροθεραπευτικά κέντρα, τα όποια οι άνθρωποι έπισκέπτονταν όχι μόνο για να βροϋν θεραπεία, αλλά άκόμη και να ζητήσουν την έρμηνεία κάποιου όνειρου. Για τον Άδη και την λατρεία του στην άρχαία Έλλάδα, βλ. *RE suppl.* III (1918) 867-878, λ. *Hades* (Prehn)· *RE* XXI.1 (1951) 990-1027, λ. *Pluton* (E. Wüst). Για τα Πλουτώνια, βλ. *RE* XXI.1 (1951) 1027, λ. *Plutonion* (J. Schmidt)· P. Faure, «Plutonion», *BCH* 82 (1958) 800-802. Για τα νεκρομαντεία (τα πιό γνωστά ήταν του Άχέροντα στην Έφύρα της Θεσπρωτίας και του ναοϋ του Ποσειδώνα στο Ταίναρο της Λακωνίας), βλ. *RE* XVI.2 (1935) 2218-2233, λ. *Nekromantie* (T. Hopfner) και Σ. Δάκαρης, *Το Νεκρομαντείο του Αχέροντα* (Όδηγοί ΤΑΠΑ, Άθήνα 1993), όπου και ή σχετική βιβλιογραφία. Για τα ιατρικά μαντεία, βλ. A. Bouché-Leclercq, *Histoire de la divination dans l'antiquité* (Παρίσι 2003) 524-528· Α. Ριζάκης, Ι. Τουράτσογλου, «Λατρείες στην Άνω Μακεδονία. Παράδοση και Νεωτερισμοί», στο *Αρχαία Μακεδονία* VII.2 (1996) [1999] 952· Price, «Local Mythologies» (βλ. σημ. 26) 119.

ἄξονες ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους, τὴν ρωμαϊκὴ Ἐγνατία καὶ τὴν Διαγώνια ὁδὸ, μέσῳ τῶν ὁποίων πραγματοποιοῦνταν οἱ ἐμπορικὲς καὶ ἄλλες δραστηριότητες τῆς περιοχῆς καὶ στὶς ὁποῖες κατέληγαν οἱ ὀδικοὶ ἄξονες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐχοντας ὑπόψη ὅτι οἱ πόλεις στὰ νομίσματά τους ἐπιλέγουν νὰ ἀπεικονίσουν θεότητες καὶ μυθολογικὲς παραστάσεις ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὶς τοπικὲς λατρεῖες ἢ τὸν ἰδρυτικὸ τους μῦθο⁵⁹ καί, πῶς σπάνια, υἰοθετοῦν παραστάσεις ξένες πρὸς αὐτές, εἶναι δύσκολο νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ τύπος ἀντιγράφηκε ἀπὸ μικρασιατικὲς ἐκδόσεις ποὺ ἔφτασαν στὴν ἐπὶ τοῦ Ἐβρου πόλη μέσῳ στρατιωτικῶν ἢ καὶ ἐμπορικῶν μετακινήσεων, χωρὶς ταυτόχρονα νὰ παραπέμπει σὲ τοπικὴ λατρεία. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ δεδομένης τῆς ὑπαρξῆς ναῶν τοῦ Πλούτωνα στὶς ἄλλες πόλεις ποὺ ἔχουν υἰοθετήσῃ αὐτὸν τὸν τύπο, μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε τὴν σύνδεση τοῦ νομίσματός μας μὲ τὴν λατρεία τοῦ Πλούτωνα καὶ πιθανότατα τὴν ὑπαρξὴ Πλουτώνιου στὴν περιοχὴ. Ἐπιπλέον ἐπιγραφικὰ μαρτυρεῖται λατρεία τοῦ Πλούτωνα στὴν Φιλιππούπολη, τὴν Σερδικὴ καὶ τὴν Αὐγούστα Τραϊανή,⁶⁰ ἐνῶ στὴν εἰκονογραφία τῶν νομισμάτων τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Θράκης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Δήμητρα, τὸν Σέραπι καὶ τὸν Θάνατο,⁶¹ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς δυναστείας τῶν Σεβήρων καὶ ἐξῆς ἐμφανίζονται παραστάσεις σχετικὲς μὲ τὸν Ἄδη ἢ μὲ σκηνὲς ποὺ ἔλαβαν χώρα ἐκεῖ. Συγκεκριμένα:

- Σὲ νόμισμα τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰκονίζεται ὁ Ὀρφέας μὲ τὴν Εὐρυδίκη. Στὴν ἴδια παράσταση εἰκονίζονται καὶ τρεῖς ποταμοί, οἱ ὁποῖοι σύμφωνα μὲ τὴν Yordanka Youroukova εἶναι ὁ Ἐβρος, ὁ Ἄρζος καὶ ὁ Ἀρτήσκος.⁶²

59. Βλ. Heuchert, «Chronological Development» (βλ. σημ. 9) 51-52.

60. Γιὰ τὴν λατρεία τοῦ Πλούτωνα στὴν Θράκη: *IGBulg III 953* (Φιλιππούπολη), 1629 (Αὐγούστα Τραϊανή), *IV 2010* (Σερδική), *IV 2343* (Νικόπολη *ad Nestum*). Γιὰ τὴν Μακεδονία, βλ. S. Düll, *Die Götterkulte Nordmakedoniens in römischer Zeit* (Münchener archäologische Studien 7, Μόναχο 1977)· Δ.Κ. Σαμάρης, *Ἐρευνες στὴν ἱστορία, τὴν τοπογραφία καὶ τὶς λατρεῖες τῶν ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν Μακεδονίας καὶ Θράκης* (Θεσσαλονίκη 1984) 90-91· Ριζάκης, Τουράτσογλου, «Λατρεῖες» (βλ. σημ. 58) 951-953.

61. Γιὰ τὴν διάδοση τῆς λατρείας τοῦ Σέραπι στὴν Θράκη βλ. Margarita Tacheva-Hitova, *Eastern Cults in Moesia Inferior and Thracia (5th c. BC - 4th c. AD)* (EPRO 95, Λέυδεν 1983). Γενικὰ γιὰ τὴν λατρεία στὸν ρωμαϊκὸ κόσμον βλ. Sarlota A. Takacs, *Isis and Sarapis in the Roman World* (EPRO 124, Λέυδεν - Νέα Ὑόρκη - Κολωνία 1995).

62. Yordanka Youroukova, «Originalité iconographique des monnayages municipaux dans les provinces romaines orientales», στὸ T. Hackens, Gh. Moucharte (ἐπιμ.), *Actes du XIe Congrès International de Numismatique, Bruxelles, 8-13 septembre 1991* (Louvain-la-Neuve 1993) 343-356, 351, εἰκ. XIX.24. Δεδομένου ὅτι ἡ σκηνὴ λαμβάνει χώρα πρὶν οἱ ἥρωες ἀντικρίσουν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, οἱ ποταμοὶ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἐκεῖνοι τοῦ Ἄδη, οἱ ὁποῖοι, ἴσως νὰ

- Σὲ κοπὲς τῆς Αὐγούστας Τραϊανῆς ἀπεικονίζονται εἴτε ὁ Ἄδης ἔνθρονος, εἴτε τὸ ἄγαλμά του, καθήμενο, στὸ ἐσωτερικὸ ἐνὸς ναοῦ.⁶³
- Στὴν Πέρινθο ὑπάρχει ἱερὸ τῆς Δήμητρας καὶ στὶς κοπὲς τῆς ἐπίσης εἰκονίζεται ὁ Ἄδης.⁶⁴
- Σὲ νομίσματα τῆς Νικοπόλεως εἰκονίζεται ὁ Ἄδης-Σέραπις.⁶⁵

Ἡ διάδοση τοῦ τύπου τῆς ἀρπαγῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενικῶν μὲ τὸν Θάνατο εἰκονογραφικῶν τύπων σὲ μιὰ εὐρύτερη περιοχὴ (Θράκη-Μικρὰ Ἀσία-Ἰουδαία-Αἴγυπτος) παύει νὰ ἀποτελεῖ ἔκφραση τοπικῆς λατρείας καί, θὰ λέγαμε, ὅτι ἐγγράφεται σὲ ἓνα εὐρύτερο πλαίσιο πολιτικῶν ἐπιλογῶν καὶ αὐτοκρατορικῆς προπαγάνδας. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τυχαία μιὰ τάση γενίκευσης καὶ διάδοσης τῆς λατρείας χθόνιων θεοτήτων ἢ προβολῆς τῶν χθόνιων ιδιοτήτων ἄλλων θεῶν ἐκτὸς τοῦ Ἄδῃ τὴν ἐποχὴ τῆς δυναστείας τῶν Σεβήρων.⁶⁶ Ὁ ἴδιος ὁ Καρακάλλας ἐξ ἄλλου ἦταν γνωστὸς γιὰ τὶς ἐμμονές του περὶ καταδίωξης φαντασμάτων τοῦ παρελθόντος καὶ περὶ τοῦ θανάτου του. Ἐπιπλέον, προβληματισμὸ δημιουργεῖ καὶ ὀδηγεῖ στὸν συσχετισμὸ τῆς συγκεκριμένης παράστασης μὲ τὸν Καρακάλλα τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Στόβοι, ἢ Πλωτινόπολις, οἱ Σάρδεις, ἢ Ἱεράπολις, ἢ Ἰουλία Γόρδου, ἢ Πανεμότειχος καὶ ἢ Σεβαστή,⁶⁷ ποὺ ἐξέδωσαν νομίσματα ἐπὶ Καρακάλλα μὲ παράσταση ἀρπαγῆς (βλ. πίν. 1-2), ἀναφέρονται ἐπίσης στὸ

παραπέμπουν συνειρμικὰ στοὺς τρεῖς ποταμοὺς τῆς περιοχῆς. Ἡ οἰκειοποίηση ἐνὸς μύθου ἀπὸ μιὰ τοπικὴ κοινωρία εἶναι σύνηθες φαινόμενο.

63. Schönert-Geiss, *Augusta Traiana und Traianopolis* (βλ. σημ. 8) 49 (ἀρ. 149, 275, 321, 444, 473 [Ἄδης], 165, 166, 261, 345 [ναὸς μὲ ἄγαλμα]).

64. Schönert-Geiss, *Münzprägung von Perinthos* (βλ. σημ. 16) 54 (ἀρ. 602-605)· Moushmov coll. 4572.

65. Komnick, *Münzprägung von Nicopolis* (βλ. σημ. 8) 44, πίν. 6, ἀρ. 65· Moushmov coll. 1004.

66. Charmaine L. Goriie, *The Building Programme of Septimius Severus in the City of Rome* (ἀδημοσίευτη διδακτορικὴ διατριβή, Πανεπιστήμιο τῆς Βρετανικῆς Κολούμπια 1997) 19-21, κυρίως σημ. 82, 86, 88. Παραστάσεις σχετικὲς μὲ τὸν Ἄδῃ ἢ τὸν Σέραπι ἐμφανίζονται γιὰ πρώτη φορὰ στὶς αὐτοκρατορικὲς κοπὲς 191-192 μ.Χ. τοῦ Κομμόδου (*RIC* III 261, 601, 605). Ἐπὶ Καρακάλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Σέραπι (212 μ.Χ., *RIC* IV 193 κ.έ.) στὶς αὐτοκρατορικὲς κοπὲς τοῦ 214 μ.Χ. ἐμφανίζεται ὁ Πλούτωνας (*RIC* IV 241, 242, 261). Βλ. ἐπίσης *RIC* IV, σελ. 87. Τὸ θέμα αὐτό, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς Θράκης, πραγματεύεται μελέτη, τῆς ὁποίας ἡ ἐπεξεργασία ἀναμένεται νὰ ὀλοκληρωθεῖ συντόμως ἀπὸ τὴν Μαρίνα Τασακλάκη.

67. Μόνο ἐπὶ Καρακάλλα ἑπτὰ πόλεις κόβουν συγχρόνως. Μὲ ἐξάιρεση τὴν Νῦσα καὶ τὶς Σάρδεις ποὺ ἐκδίδουν μὲ κάποια σχετικὴ συνέπεια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου, οἱ περισσότερες ἐκδίδουν νομίσματα μὲ τὴν συγκεκριμένη παράσταση ἀπὸ τὸ 190 μ.Χ. κ.έ. (πίν. 2).

Δρομολόγιον Ἀντωνίνου,⁶⁸ ἐνῶ ἡ εὐνοια γενικότερα τῆς δυναστείας τῶν Σεβήρων πρὸς αὐτὲς ἐκφράστηκε ποικιλοτρόπως. Γνωρίζουμε ὅτι στὸ Δρομολόγιον ἀπεικονίστηκε ἡ πορεία τοῦ Καρακάλλα, ἀπὸ τὴν Ρώμη στὴν Αἴγυπτο μέσῳ Βοσπόρου τὸ 214/215 μ.Χ., ὅπως σχεδιάστηκε ἢ ἐν τέλει ὅπως πραγματοποιήθηκε,⁶⁹ ἐνῶ εἶναι εὐρέως ἀποδεκτὸ πὼς σ' αὐτὸ παρουσιάζονται ἀφετηρίες καὶ καταληκτῆρια σημεῖα τοῦ κάθε ἐπιμέρους ταξιδιοῦ. Ὁ Καρακάλλας, ὅπως καὶ προηγουμένως ὁ πατέρας του, βρέθηκε στὴν περιοχή τοῦ Ἴστρου τὸ 214 γιὰ διπλωματικούς λόγους, ἴσως γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὴν διάσπαση τῆς συμμαχίας τῶν παραδουνάβιων ἐθνῶν⁷⁰ καὶ στὴν συνέχεια, πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ Παρθικοῦ πολέμου, κατευθύνθηκε πρὸς τὴν Αἴγυπτο μέσῳ τῆς Θράκης, ἀκολουθώντας τὴν πορεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Καὶ οἱ δύο ἐπίσης βρέθηκαν στὴν Ἀσία, τὴν Παλαιστίνη καὶ στὴν συνέχεια στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ἔλαβε χώρα καὶ ἡ δολοφονία τοῦ Καρακάλλα.⁷¹ Οἱ περιοδεῖες τῶν αὐτοκρατόρων τῆς δυναστείας τῶν Σεβήρων σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀπεικόνιση τοῦ τύπου στίς μεγαλύτερες ἐκδόσεις τῶν παραπάνω πόλεων μᾶς οδηγεῖ στὴν σκέψη μιᾶς πιθανῆς «τιμητικῆς κοπῆς».

Εἶναι γνωστὸ πὼς κατὰ τὸ διάστημα τῆς παρουσίας τῶν αὐτοκρατόρων σὲ μιὰ περιοχή λάμβαναν χώρα γιορτές, ἀθλητικοὶ ἀγῶνες, ἀνεγείρονταν ναοί, μνημεῖα καὶ βᾶθρα μὲ ἀγάλματά τους, ἐκδίδονταν νομίσματα καὶ γενικότερα κάθε πόλη προχωροῦσε σὲ ἐνέργειες πὺρ θὰ ἀπέφεραν τὴν εὐνοια τοῦ αὐτοκράτορα. Θὰ

68. Barbara Levick, «Caracalla's Path», στὸ Jacqueline Bibauw (ἐπιμ.), *Hommages à Marcel Renard II* (Collection Latomus 102, Βρυξέλλες 1969) 426-446· Johnston, «Caracalla's Path» (βλ. σημ. 12).

69. D. van Berchem, «L'annonce militaire dans l'empire romain au IIIe siècle», *MAnFr* 8ⁿ σειρά, τόμος X (1937) 117-202. Τελευταῖα προσθήκη θεωρεῖται ὅτι ἔγινε τὸ 280/290 μ.Χ. J.B. Harley, D. Woodward (ἐπιμ.), *The History of Cartography I. Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean* (Σικάγο 1987) 235-236.

70. Γιὰ τὰ ταξίδια τῆς οἰκογένειας τῶν Σεβήρων στίς ἀνατολικὲς ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας, βλ. *CAH* XII 247-248· G. Mihailov, «Septimius Severus in Moesia Inferior and Thrace», στὸ B. Gerov (ἐπιμ.), *Acta Antiqua Philippopolitana: Studia Historica et Philologica* (Σόφια 1963) 120-123· Burrell, *Neokoroi* (βλ. σημ. 43) 236-239· Papazoglou, «Septimia Aurelia Herakleia» (βλ. σημ. 57) 162-175. Γιὰ τὸ τελευταῖο ταξίδι τοῦ Καρακάλλα στὴν Ἀνατολή, βλ. *CAH* XII 18-19. Τὸ 214 στὴν Φιλιπούπολη γιορτάστηκαν τὰ Ἀλεξάνδρεια Πύθια μᾶλλον πρὸς τιμὴν του (Ἡρωδ., *Ἱστορία* 4.8.4): W. Leschhorn, «Griechische Agone in Makedonien und Thracien. Ihre Verbreitung und politisch-religiöse Bedeutung in der römischen Kaiserzeit», στὸ Ulrike Peter (ἐπιμ.), *Stephanos nomismatikos. Edith Schönert-Geiss zum 65. Geburtstag* (Βερολῖνο 1998) 399-416.

71. Ὁ Σεπτίμιος Σεβήρος βρέθηκε στὴν Παλαιστίνη μετὰ τὸν 2ο Παρθικὸ πόλεμο τὸ 199 καὶ ὁ Καρακάλλας τὸ 215 μ.Χ.: Edwards, *Religion* (βλ. σημ. 56) 59.

μπορούσε ἄρα καὶ ἡ ἐπιλογή τῆς συγκεκριμένης παράστασης νὰ βρῖσκεται στὸν ἀπόηχο αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς πορείας πρὸς τὴν Ἀνατολή τοῦ 214/215 μ.Χ.⁷²

Μαρίνα Τασακλάκη – Ματθαῖος Κουτσομανῆς
ΙΘ' Ἐφορεία Προϊστορικῶν & Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων
mtasaklaki@culture.gr & mkoutsoumanis@yahoo.gr

72. Ἡ πορεία τοῦ Καρακάλλα εἶναι θέμα συζήτησης τῶν ιστορικῶν, κυρίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν πορεία του στὴν Μικρὰ Ἀσία. Levick, «Path» (βλ. σημ. 68) 426-446· Johnston, «Caracalla's Path» (βλ. σημ. 12).

Summary

A bronze coin of Plotinopolis has been recently acquired by the Archaeological Museum of Komotini. The *octassarion* of Caracalla discussed in this paper and dated between 212 and 215 BC, represents on the reverse Hades abducting Persephone, a new iconographic type not only of the city but also of the entire Province of Roman Thrace. Parallels of this rare iconography occur mainly in Asia Minor, in cities where the textual and archaeological evidence of the cult of Pluton indicate the presence of a sanctuary dedicated to the god in the surrounding area. Furthermore, since numismatic types related to Pluton were often issued during the Severans, this particular coin issue could be connected to the imperial propaganda and to the arrival of Caracalla in Thrace.

1.2

1.3

1.4

1.5

1.6

1.7

ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΚΟΠΙΑ ΠΛΩΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ: ΝΕΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

1.8

1.9

1.10

1.11

Πίν. 1. Έκδόσεις με παράσταση άρπαγής τής Περσεφόνης από τόν Άδη

α/α	Πόλεις	Ψευδ/μες κοπές	Αΰγουστος	Νέρωνας	Βεσπασσιανός	Δομιτιανός	Τραϊανός	Άδριανός	Άντωνίνος Εύσεβής	Μάρκος Αύρήλιος	Λεύκιος Ούΰρος	Φαυστίνα	Κόμοδος	Σεπτίμιος Σεβήρος	Ίουλιά Δόμνα	Καρακάλλας	Γέτας	Ίουλιά Σεμεία	Ίουλιά Μάισα	Έλαγαβαλος	Γορδιανός Γ΄	Τρανκιλλίνα	Γρηβανσιανός	Γάλλος	Φίλιππος Α΄	Φίλιππος Β΄	Ουαλεριανός Γ΄	
1	Στόβοι													✓	✓	✓												
2	Πλωτινό-πολις																											
3	Κύζικος	✓								✓		✓																
4	Έλαιά									✓		✓																
5	Μουστίνη											✓																
6	Σάρδεις	✓			✓	✓	✓	✓						✓		✓					✓	✓						
7	Μαιονία									✓																		
8	Σίλανδος	✓																										
9	Ίουλιά Γόρδου									✓	✓				✓										✓		✓	
10	Τόμαρις												✓															
11	Θυάτειρα												✓								✓							
12	Ύγκανίς												✓															
13	Έφεσος								✓	✓																		
14	Μαγνησία								✓					✓	✓					✓								
15	Πριήνη							✓				✓						✓								✓		
16	Τράλλεις																				✓							
17	Νύσα	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓			✓		✓											
18	Έρμουκαπή-λεια							✓															✓					
19	Όρθωσία	✓	✓		✓		✓	✓																				
20	Ίεράπολις			✓	✓											✓												
21	Έτέννα																					✓			✓			
22	Πανεμό-τειχος															✓												
23	Κάσσαι																									✓		
24	Κολύβρασ-σος																								✓		✓	
25	Σύεδρα																						✓					
26	Άλεξάν-δρεια						✓	✓	✓																			
27	Σεβαστή											✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓							
		5	2	2	3	1	2	5	4	6	2	3	5	6	4	7	2		1	3	2	2	2	2	3	2	2	

Πίν. 2. Πόλεις που εξέδωσαν νομίσματα επί δυναστείας τών Σεβήρων

α/α	Πόλεις	Αδγουστος	Νέρωνας	Βεσπασιανός	Δομιτιανός	Τραϊανός	Άδριανός	Άντωνίνος Εύσεβής	Μάρκος Αύρήλιος	Λεύκιος Ούβριος	Φαυστίνα	Κόμμοδος	Σεπτίμιος Σεβήρος	Ίουλια Δόμνα	Καρακάλλας	Ίουλια Σεμμία	Ίουλια Μάτσια	Γέτας	Έλαγβαλος	Γορδιανός Γ΄	Τρανκιλλίνα	Φίλιππος Α΄	Φίλιππος Β΄	Ουαλεριανός Γ΄	
1	Στόβοι												✓	✓	✓										
2	Πλωτινό-πολις														✓										
6	Σάρδεις		✓		✓	✓							✓		✓					✓	✓				
8	Σίλανδος												✓												
9	Ίουλια Γόρδου								✓	✓			✓		✓							✓		✓	
11	Θυάτειρα										✓								✓						
14	Μαγνησία							✓					✓	✓					✓						
15	Πριήνη						✓				✓							✓					✓		
17	Νύσα	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓			✓				✓							
20	Ίεράπολις		✓	✓											✓										
22	Πανεμό-τειχος														✓										
27	Σεβαστή										✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						
		1	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	6	4	7	1	1	2	3	1	1	1	1	1	1

Λεζάντες νομισμάτων (βλ. σελ. 32-33)

- 1.1. Πλωτινόπολις, επί Καρακάλλα (φωτογραφικό αρχείο ΙΘ΄ ΕΠΚΑ).
- 1.2. Έννα. Ψευδοαυτόνομη κοπή επί L. Munatius and M Cestius, 44-36 π.Χ. (CNG / Triton XI, 419).
- 1.3. Ίεράπολις. Ψευδοαυτόνομη κοπή (CNG 161.167).
- 1.4. Έλαία. Κόμμοδος, 184-188 (RPC on line 2931).
- 1.5. Νύσα. Ψευδοαυτόνομη κοπή, Ειρήνη 139-147 (RPC on line 1487).
- 1.6. Κάσαι. Φίλιππος Β΄, 244-247 (CNG 69.1091).
- 1.7. Κολύβρασος. Ουαλεριανός ΙΙ, 256-258 (CNG 206.311).
- 1.8. Κύζικος. Μάρκος Αύρήλιος, 161-180 (RPC on line 9162).
- 1.9. Άλεξάνδρεια. Άντωνίνος Εύσεβής, 141-142 (RPC on line 13960).
- 1.10. Σεβαστή. Κόμμοδος, 177-192 (RPC on line 6267).
- 1.11. Στόβοι. Καρακάλλας, 212-217 (CNG 138.123).

